

УДК 378:377

DOI 10.32755/sjeducation.2022.01.197

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Шендерук Олена Борисівна, кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри іноземних мов,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: Shenderuk2@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-4147-327X

Биконя Оксана Павлівна, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: oksanabikonya@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-8865-8792

Незважаючи на те, що дистанційна освіта набула свого розвитку у 90-х рр. ХХ ст. у більшості країн, нині цей вид навчання є дуже актуальним через події, які відбуваються в Україні. Метою статті є аналіз дистанційного навчання з виокремленням його характерних рис та порівняння цього виду навчання з такими, як віртуальне та онлайн, оскільки дуже часто дистанційне навчання ототожнюють саме з ними. У статті розмежовано ці поняття. Дистанційне навчання має більш детальний дизайн заняття та відносно чітку структуру, оскільки охоплює постановку завдання, цілі, оцінювання розуміння студентами матеріалу, його зміст, оцінювання майстерності виконання, часові рамки заняття. Завдання мають бути чіткими, корисними та зрозумілими. Дистанційне навчання, на відміну від онлайн, яке з'явилося через поширення пандемії коронавірусу, є більш продуманим та активним. Воно гнучке, навчає самостійності, розширює можливості викладачів і студентів. У статті акцентовано увагу на тому, що основна відмінність дистанційного навчання від інших видів полягає в тім, що онлайн-навчання – це отримання знань та розвиток навичок і вмінь за допомогою гаджетів, підключених до мережі «Інтернет» у режимі «тут і зараз», такий формат є продовженням дистанційного навчання. Програми Face Time, Google Hangouts, Skype, Microsoft Teams або Zoom чи What's App можна використовувати для забезпечення цих синхронних з'єднань. Серед переваг цього виду навчання – індивідуалізація тем, доступність, індивідуальне консультування з викладачем, ефективний зворотний зв'язок, зручність перегляду та опрацювання матеріалу заняття тощо. Дистанційне навчання – це багатозначне поняття, оскільки під ним можна розуміти що завгодно – відправлення завдання, контрольних та самостійних робіт. Воно може бути як синхронним, так і асинхронним, тобто повністю самостійним або з підтримкою викладача на певних етапах.

Ключові слова: дистанційне навчання, віртуальне навчання, онлайн-навчання, синхронне та асинхронне навчання, самостійна робота.

DISTANT LEARNING: PRINCIPLES AND PECULIARITIES

Shenderuk Olena, candidate of pedagogical sciences, Assistant Professor,
Assistant Professor of the Department of Foreign Languages,
Academy of the State Penitentiary Service
(34 Goncha street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: Shenderuk2@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-4147-327X

Bykonnia Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Foreign Languages,
Academy of the State Penitentiary Service
(34 Goncha street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: oksanabikonya@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-8865-8792

Despite the fact that distance education developed in the 90s of the XX century in most countries, now this type of learning is very relevant because of the events taking place in Ukraine. The aim of this paper is to analyze distance learning with its all peculiarities and features, to compare it with online and virtual learning as it is often associated with online and virtual learning. However, these are different concepts. Distance learning has a more detailed design of the lesson and has a relatively clear structure, such as: setting the lesson, goals, assessment of students' understanding of the lesson material, the content of the lesson, assessment of mastery of the lesson, time frame of the lesson. Tasks should be clear, useful, and understandable. Distance learning, unlike online one, which has emerged as a result of the spread of the coronavirus pandemic, is more thoughtful and active. It is flexible, teaches independence, and expands the capabilities of both teachers and students. The main difference between distance learning and other types of learning is that online learning is the acquisition of knowledge and skills through gadgets connected to the Internet in the "here and now" mode and this format is a continuation of distance learning. Apps like Face Time, Google Hangouts, Skype, Microsoft Teams, Zoom or What's App can be used to provide these synchronous connections. Among the advantages of distance learning are individualization of learning topics, accessibility, individual consultation with the teacher, effective feedback, ease of viewing and processing the lesson material and others. Distance learning is a multifaceted concept, because it can be understood as anything – sending tasks, tests and independent work. It can be both synchronous and asynchronous, completely independent, or with the support of the teacher at certain stages.

Keywords: distant learning, virtual learning, online learning, synchronous and asynchronous learning, independent work.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Дистан-

ційна освіта почала набувати популярності у 1990-х роках у Великобританії, США та Франції. В Україні дистанційна форма освіти була запроваджена з 2000 року та регулюється Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні і Положенням про дистанційне навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України [1]. Саме в цьому документі наведено визначення поняття «дистанційне навчання» як індивідуалізований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно- комунікаційних технологій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток дистанційної освіти в Україні пов'язаний з іменами таких відомих учених, педагогів, організаторів освіти і науки, як О. Андреев, В. Баженова, В. Биков, Ю. Блажевич, В. Гриценко, В. Кремень, Н. Муліна, О. Огієнко, В. Олійник, В. Редько, П. Сефаненко та ін.

Мета статті – проаналізувати дистанційне навчання, виділити його характерні риси та порівняти цей вид навчання з такими, як віртуальне та онлайн-навчання.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання – це така форма навчання, яку заклад вищої освіти може застосовувати відповідно до потреб. Проте ефективність переходу на дистанційне навчання залежить від підготовленості, технологічних інструментів або загальної інфраструктури підтримки студентів і курсантів. Ця форма навчання відрізняється від віртуальних шкіл або програм віртуального навчання, які пройшли офіційний процес створення навчального закладу, прийняття навчальної програми онлайн та створення спеціальної структури для підтримки студентів і курсантів. *E-Learning* використовує електронні технології для доступу до навчальних програм за межами традиційного класу.

Дистанційне навчання дає можливість студентам і викладачам залишатися на зв'язку й бути залученими до роботи, працюючи вдома. Умови дистанційного навчання здебільшого пов'язані з надзвичайними ситуаціями, які становлять загрозу безпеці курсантів і студентів, наприклад під час війни або пандемії.

Перехід на дистанційне навчання дає змогу студентам продовжувати навчання, тому, коли вони повернуться до закладів освіти, їм не потрібно буде витратити занадто багато часу, щоб надолужити навчальний матеріал.

Важливо зазначити, що в середовищі дистанційного навчання студент і викладач не звикли до дистанції під час навчання. Це може стати проблемою як для педагога, так і для студента, яку можна вирішити за допомогою спеціальної підтримки [2].

Час – це перше, на що заклад освіти має звернути увагу, оскільки він встановлює певні межі для студентів і викладачів, зокрема, коли розпочинати навчальний день та скільки годин на нього буде відведено. Насамперед викладачі повинні чітко визначити проміжок часу протягом дня, коли вони будуть доступні для курсантів і студентів. Переконайтеся, що ці «робочі години» відомі кожному студенту й курсанту, і викладач готовий швидко реагувати на їхні потреби. Іноді педагоги хочуть приєднатися в режимі реального часу або синхронно зі студентом чи групами студентів. Ці типи з'єднань можна здійснити за допомогою відеоконференцій, через чат або через телефон. Такі програми, як FaceTime, Google Hangouts, Skype, Microsoft Teams, Zoom або What's App можна використовувати для забезпечення цих синхронних з'єднань.

Студенти і курсанти мають бути проінструковані щодо того, скільки часу їм потрібно відвести на виконання тих чи інших завдань. Якщо студентів і курсантів регулярно перевірятимуть, про це їм бажано повідомити.

Концепція «робочого часу» також може бути використана для того, щоб кілька студентів або курсантів могли спілкуватися в чаті одночасно, забезпечуючи більш часте спілкування між викладачем і студентами. Спілкування – це ще один аспект, який необхідно чітко визначити на початку дистанційного навчання. Студенти повинні точно знати, як і коли в них відбудеться спілкування з викладачем. Що має більшу перевагу – електронна пошта чи онлайн-чат? Чи всі комунікації мають бути в межах призначеного технологічного інструменту? Що робити, якщо цей інструмент не працює? Що таке резервний план зв'язку? На кожне з цих питань слід відповісти у вступному документі.

Окрім того, що студент повинен спілкуватися з викладачем, слід також визначити, яким чином і як часто педагог буде спілкуватися з ним. Наприклад, слід пояснити, що завдання, які зазвичай пропонуються раз або двічі на тиждень у традиційному класі, матимуть такий самий цикл і в середовищі дистанційного навчання.

На думку дослідників, викладачам слід надати від 24 до 72 годин для виконання оцінювання завдань залежно від тривалості та складності [3]. Коли завдання повертають студентам, слід внести коментарі та примітки, що пояснюють оцінку, в ідеалі з більш детальною інформацією, ніж зазвичай, оскільки у студента може не бути негайної можливості поставити запитання після отримання оцінки. Чим більше зворотного зв'язку можна надати під час процесу оцінювання, тим краще студент відчуває свою роботу і впевненіше продовжить виконувати майбутні завдання.

Технологія може змінюватися в умовах імпровізованого дистанційного навчання. Педагоги, які зазвичай не займаються дистанційним або віртуальним навчанням, повинні надати студентам альтернативні способи отримання й повернення завдань. Наприклад, є технологія, яка витримала перевірку часом, – це папір. Надсилання пакетів з матеріалами додому з проштампованим та адресованим конвертом для повернення (на адресу навчального закладу, викладача чи іншого місця) є одним зі способів продовжити навчання у кризовій ситуації.

Заклади освіти мають надавати дуже чітку інформацію про те, як отримати доступ до будь-якої онлайн-платформи під час дистанційного навчання, особливо якщо студенти, батьки й викладачі не звикли використовувати такі інструменти на регулярній основі. Технічна підтримка також має надаватися навчальним закладом, а не бути обов'язком педагога, якому потрібно не відставати від графіка дистанційного навчання. Чітка інформація з описом кроків для усунення несправностей і контактна інформація для додаткової технічної підтримки мають бути легкодоступними для всіх.

Розробка дистанційних завдань є більш детальною, ніж створення заняття, яке викладач проводить особисто, оскільки має змогу особисто побачити й почути реакцію групи і визначи-

ти, чи розуміють студенти матеріал, а потім одразу внести зміни. У віддаленому середовищі потрібно припускати, що буде брак розуміння, і додати розширення та виправлення під час розробки заняття.

Типове дистанційне заняття може містити такі компоненти:

– *«Розігрів»*

Налаштування на урок допомагає студентам зосередитися на навчанні та пов'язане з попередніми чи майбутніми заняттями. Це дає змогу студенту зрозуміти, що він робитиме й чому.

– *Визначення цілей заняття*

У віддаленому середовищі цілі будуть такими самими, як і в середовищі віч-на-віч. Але цілі мають бути записані, й бажано виділити слова жирним шрифтом, що підкреслює дію навчання та результат.

– *Оцінювання поточного розуміння*

Створіть опитування або контрольний список, щоб студенти самостійно оцінили те, що вони знають. Це допоможе їм зосередитися на змісті, з яким вони не дуже знайомі, під час проходження уроку.

– *Оцінювання майстерності*

План має бути прозорим і чітко структурованим. Окреслені цілі мають бути узгоджені з навчальною програмою та відповідати певному етапу навчання студентів. Також обов'язково враховується час на опрацювання певного навчального матеріалу та термін надсилання вправ і завдань. Зауважимо, що час, необхідний студенту для завершення заняття, може відрізнятись залежно від навчальної дисципліни й етапу навчання на певному курсі. Тривалість заняття може бути змінено: наприклад, традиційне заняття, що триває 1 годину 20 хвилин, може бути лише 40-хвилинним дистанційним уроком.

Завдання повинні мати чіткі вказівки й містити зразок, щоб студенти знали, яким має бути кінцевий результат.

Закінчення заняття рефлексивними запитаннями дає змогу студентам не лише поміркувати над своїм досвідом, а й надає цінний відгук щодо покращення дизайну заняття.

Посилання мають бути максимально легкими для викладача і студента. Чітко написані цілі мають бути надані доступною

мовою, яка узгоджується з текстом або іншими матеріалами, на які посилаються, і мають визначати приблизний загальний час виконання завдання. Час, необхідний студенту для опанування матеріалу заняття, буде різним і залежить від рівня групи, предмета й викладача [4].

Хоча існує багато варіантів дистанційного навчання, найкращим, на нашу думку, є такий, під час якого викладачі поєднують синхронні можливості навчання, які повторюють класну кімнату, з асинхронними можливостями, які сприяють самостійному навчанню.

Для синхронного досвіду, коли студенти одночасно навчаються разом, потрібні технології. Незалежно від того, чи це комп'ютер, Chromebook, планшет із доступом до інтернету чи мобільний телефон, технологія є обов'язковою для студентів та викладачів, щоб ділитися досвідом навчання в режимі реального часу. Крім того, такі платформи для зустрічей, як Zoom або Google Meet дозволяють класам збиратися і співпрацювати.

Для асинхронного досвіду, коли студенти навчаються за індивідуальним графіком, система управління навчанням – Canvas або Google Classroom – дозволяє організувати можливості навчання на відстані. Це також портал, на якому студенти й викладачі можуть взаємодіяти і спілкуватися, коли вони не «на уроці». Крім того, викладачі можуть стежити за успіхами своїх учнів і надавати зворотний зв'язок.

Нині точаться дискусії щодо різниці між онлайн- та дистанційним навчанням. Деякі педагоги ототожнюють ці види навчання, оскільки обидва проводяться поза навчальним закладом і класом. Але інші дослідники розрізняють терміни, підкреслюючи, що онлайн-навчання з'явилося як екстрені заходи в результаті поширення коронавірусу, тоді як дистанційне навчання є більш продуманим та проактивним.

Онлайн-навчання пропонує курс навчання в режимі онлайн, не намагаючись повторити навчальну діяльність у класі віч-навч. З цієї причини онлайн-курси розраховані на кілька місяців, щоб запропонувати студентам серію навчальних завдань, які повністю адаптовані до онлайн-середовища. Замість традиційних лекцій або послідовності завдань для виконання, он-

лайн-навчання містить різноманітні методи, які ведуть студентів за допомогою змістових модулів. Особлива увага приділяється викликанню емоцій і мотивації у студентів, а також їх заохоченню до застосування своїх знань.

Усупереч величезним зусиллям студентів і викладачів дистанційне навчання відкидає студентів на місяці назад порівняно з навчанням в аудиторії. Крім того, залученість студентів є зниженою, викладачі менш ретельно готуються до занять, і занадто багато молодих людей спочатку не мають доступу до інструментів, необхідних їм для навчання.

Але, незважаючи на ці виклики, дистанційне навчання може бути надзвичайно ефективним. Якщо всі студенти мають доступ до електронного пристрою та інтернету і якщо викладачі мають досвід та підготовку, як забезпечити результативне навчання в інтернеті, тоді можна подолати обмеження традиційної освіти в класі. Дистанційне навчання надає студентам гнучкість і здатність вчитися з будь-якого місця, дозволяє бути дослідниками та більш самостійними. Урешті дистанційне навчання пропонує додаткові можливості для викладачів і студентів задля спільної співпраці та досягнення цілей.

Онлайн-освіта відбувається, коли викладачі й студенти беруть участь та взаємодіють у цифровому середовищі, використовуючи інтернет і технологічні ресурси комп'ютерних мереж синхронно, тобто їх використання має збігатися зі встановленими розкладами сеансів. Прикладом онлайн-освіти є заняття, які проводять у Zoom. Згодом призначені завдання завантажують на платформи Canvas або Blackboard для перегляду викладачем. Роль викладачів, які беруть участь в онлайн-освіті, у віртуальному класі полягає в супроводі й допомозі студентам у процесі навчання. Інструменти: Schoology, Edmodo, Blackboard, Zoom, Google Hangouts, Google Scholar тощо.

Перевагами цього виду навчання є:

– *Відкритість*: доступ до інформації розширюється, оскільки цей метод долає географічні бар'єри; відвідувати курси може будь-хто, незалежно від місця перебування.

– *Гнучкість*: сприяє самостійному розпорядженню часом, відведеним на навчання та виконання завдань.

– *Ефективність*: цей метод сприяє розвитку особистої автономії, студент самостійно керує.

– *Індивідуальний супровід*: онлайн-освіта відрізняється персоналізованим супроводом студентів, навіть коли вони працюють у команді.

– *Економія*: витрати на фізичні приміщення і транспорт зменшуються.

– *Спільнота*: інтернет-освіта сприяє дискусії та діалогу в спільноті.

Далі розглянемо віртуальну освіту.

Для цієї моделі потрібні технологічні ресурси: комп'ютер або планшет, підключення до інтернету та використання мультимедійної платформи. На відміну від онлайн-освіти, ця форма працює асинхронно, тобто заняття викладачів і розклади студентів не повинні збігатися. Цей метод схожий на дистанційну освіту, але суто з технологічними ресурсами. Матеріали або документи курсу завантажують на обрану платформу для перегляду студентами. Зазвичай питання обговорюють на загальнодоступних форумах для всієї групи. Роль викладача полягає у веденні курсу й поширенні робочих матеріалів через платформи. Згодом студенти можуть завантажити завдання для перегляду, а потім отримати зворотний зв'язок від викладача, щоб покращити свої результати.

Інструменти: платформи Canvas, Blackboard, Edmodo, Schoology або електронна пошта.

До переваг цього виду навчання належать:

– *Гнучкість*: оскільки метод можна використовувати асинхронно, студенти мають більшу гнучкість, щоб керувати своїм графіком і часом, як їм подобається.

– *Ефективність*: на заняттях представлений зворотний зв'язок, який швидко перемищує теми, позбавляє відволікань і підтримує динамічний темп.

На відміну від віртуальної освіти, дистанційна освіта може бути частково очною та віртуальною, однак це може відрізнятися залежно від навчального закладу. Студенти контролюють час, простір і темп свого навчання, тому що не потрібно підключення до інтернету чи обчислювальних ресурсів, як це відбувається се-

ред інших методів. Зазвичай використовують фізичні матеріали, такі як блокноти, ручки, олівці, картки пам'яті та компакт-диски. Завдяки багатьом програмам навіть надсилають навчальні матеріали та уроки поштою. Сучасним прикладом дистанційної освіти є відеоуроки від Міністерства освіти і науки України на телевізійних каналах упродовж карантину, їх доповнювали радіопередачі.

Роль учителя: коли викладачі отримують виконані завдання, USB або компакт-диски, вони зобов'язані виставляти оцінки та оцінювати студентів, а також надавати їм зворотний зв'язок. Це може бути телефоном, електронною поштою або текстовими повідомленнями. Крім того, деякі викладачі можуть записувати заняття, що будуть транслюватися по телебаченню чи радіо. Інструменти: телебачення, радіо, електронна пошта, пошта, фізичні ресурси (нотатки, книги, блокноти, олівці тощо).

Переваги:

– *Гнучкість*: студенти керують своїм особистим і навчальним часом.

– *Доступність*: дистанційні освітні програми мають широкий обсяг і охоплюють людей усіх соціально-економічних рівнів завдяки простоті технологічних ресурсів [5].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. У результаті дослідження визначаємо, що дистанційна освіта є дуже ефективною і доречною в умовах сьогодні, оскільки вона гнучка та доступна. Дистанційне навчання сприяє самостійності, розширює можливості викладачів і студентів. Воно має більш детальний дизайн заняття й відносно чітку структуру, оскільки охоплює постановку заняття, цілі, оцінювання розуміння студентами матеріалу заняття, його зміст, оцінювання майстерності виконання заняття, часові рамки заняття. Серед переваг цього виду навчання – індивідуалізація тем навчання, доступність, індивідуальне консультування з викладачем, ефективний зворотний зв'язок, зручність перегляду та опрацювання матеріалу заняття тощо. Дистанційне навчання може бути як синхронним, так і асинхронним, тобто повністю самостійним або з підтримкою викладача на певних етапах.

Подальші майбутні розвідки пов'язані з вивченням проблеми дистанційного навчання на заняттях англійської мови для курсантів та студентів Академії.

Список використаних джерел

1. Положення про дистанційне навчання. URL: http://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/ (дата звернення: 28.04.2022).
2. Бацуровська І. В., Джаландінова Ю. А. Історія розвитку масових онлайн-курсів в освіті. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2015. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_7 (дата звернення: 28.04.2022).
3. Маркозов Д. О. Дистанційне навчання як інноваційна форма освіти. URL: http://www.rusnauka.com/24_PNR_2009/Pedagogica/50819.doc.htm (дата звернення: 28.04.2022).
4. Толочко В. М. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php (дата звернення: 28.04.2022).
5. Демида Б., Сагайдак С., Копил І. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір. *Комп'ютерні науки та інформаційні технології*. 2011. № 694. С. 98–107.

References

1. Principles of distant learning, available at: http://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/ (accessed 28 April 2022).
2. Batsurovska, I. V. and Dzhalandinova, Y. A. (2015) “History of development of mass online courses in education”, *Actual problems of state pedagogy and psychology*, Vol. 7, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_7 (accessed 28 April 2022).
3. Markozov, D. O. Distant learning as innovative form of education, available at: http://www.rusnauka.com/24_PNR_2009/Pedagogica/50819.doc.htm (accessed 28 April 2022).
4. Tolochko, V. M. Problem aspects of distant learning and opportunities of its using in Ukraine, available at: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php (accessed 28 April 2022).
5. Demida, B., Sahaidak, S. and Kopyl, I. (2011), “Systems of distance learning: review, analysis, choice”, *Computer sciences and information technologies*, No. 694, pp. 98–107.